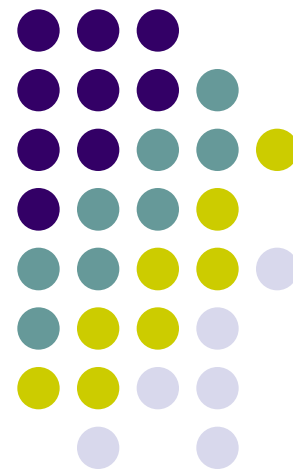


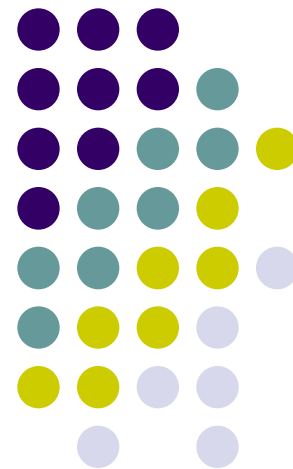
# Экономикалық тәртіп және оны анықтайтын факторлар

1. Қызмет және тәртіп ұғымдары. Экономикалық тәртіп.
2. Экономикалық тәртіптің когнитивтік, аффективті және мотивтік-ырпықтық факторлары
3. Экономикалық тәртіптің психологиялық механизмі



# *Тақырып: Экономикалық тәртіп: құрылымы және қызметі*

1. Экономикалық мінез-құлық әлеуметтік әрекет түрі ретінде
2. Экономикалық тәртіп мотивтерінің механизмдері.
3. Түрткілердің әлеуметтік-психологиялық құрылымы



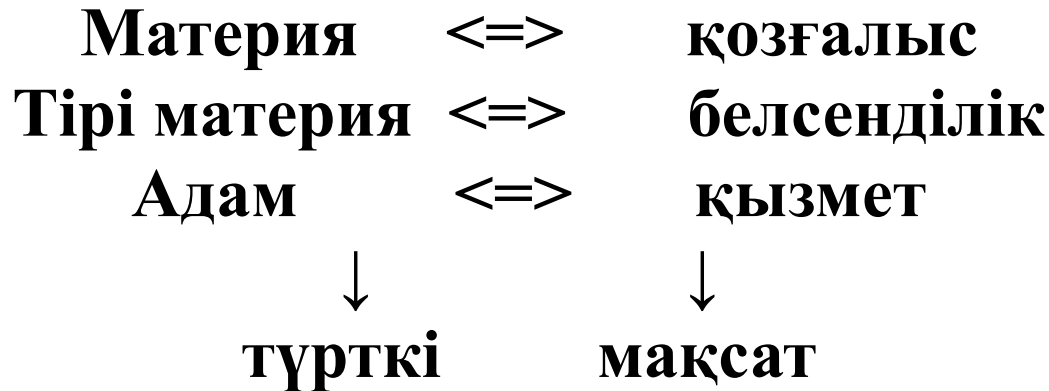
# Бүгінгі таңдағы ақша табу тәсілдері:



- **Жалданбалы еңбек.**
- **Кәсіпкерлік**
- **Франчайзинг.** Игіліктерді өндіру тәсіліне қаржы салумен байланысты кәсіпкерлік белсенділіктің түрі.
- **Фондалық биржа** – құндыв қағаздар сату, сатып алу және ағымдық нарық бағасын белгілеуді жүзеге асыратын нарық түрі. Алғашқыда акционерлік фирмалардың дамуына қолдау көрсету үшін құрылса, кейі ақша табу орнына айналды.
- **Дара қабілетті жүзеге асыру** (дарынды пайдалану).
- **Сетевой (көпдеңгейлі) маркетинг.** Мысалы АҚШ-та барлық тауар айналымының 50 % артығы, в Жапонияның - 90 % осы тәсілмен жүргізіледі.



# ҚЫЗМЕТ ҰҒЫМЫ



**Қызмет**– өз қажеттігін өтеу мақсатында субъектінің объектіге ықпал етіп, қоршаған ақиқатпен белсенді түрде әрекеттестікке түсуі



# Тәртіп

**Тәртіп / мінез-құлық** – тірі жаратылыстардың сырттай бақылауға болатын белсенді қимылы, кейде қимылсыз сәттері де болады.

**Адам мінез-құлқы :**

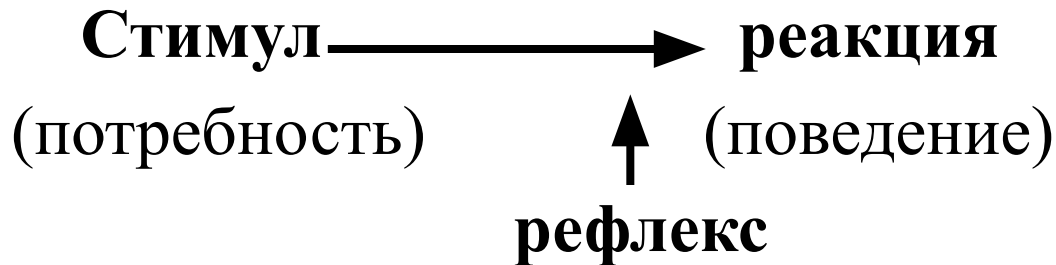
- қоғамдық келісілген
- саналы, ұжымдық, мақсатты, еркін және жасампаздық
- Мінез-құлықтың психикалық табиғат тән

# Мінез-құлық теориялары



**Бихевиоризм** – ХІХ ғ. Басында пайда болған тәртіптің психологиялық теориясы

Негізін қалаушы– **Дж.Б.Уатсон**



=>мінез-құлықты басқаруға болжауға болады

# Экономикалық мінез-құлық - тәртіп

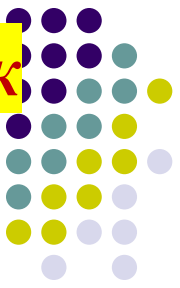


- **Экономикалық мінез-құлық** - экономикалық стимулдар, жеке таңдау, шешім қабылдау, және оларға ықпал ететін факторлардың әсерімен болатын шаруашылық субъектісінің қызметі
- Тар мағынада «экономикалық тәртіп»: адамның өзі таңдаған ақша табудың тәсілі- деп айтуға болады.

## *Экономикалық тәртіпте адамның әлеуметтік қасиеттері көрініс береді. Олар:*

- ❖ *тәрбие ерекшелігі,*
- ❖ *мәдени деңгейі;*
- ❖ *темпераменті;*
- ❖ *мінезі;*
- ❖ *Қажеттіліктері;*
- ❖ *көзқарасы;*
- ❖ *талғамы;*
- ❖ *табиғи және әлеуметтік ортаға қатынасы.*

*Қазіргі қоғамда адам өзіне қолайлы экономикалық тәртіп үлгісін таңдайды. Ал олардың саны өте шектеулі.*







# Психика

**Психика** - сыртқы әлеммен әрекеттесу процесінде субъектінің объективті шындықты белсенді түрде бейнелеуі

## **Психиканың қызметі:**

- танымдық (когнитивтік)
- реттеушілік
- коммуникативтік

# Психикалық құбылыс



Психикалық құбылыс – мыйдың сыртқы (қоршаған орта) және ішкі (организмнің физиологиялық жүйе ретіндегі жағдайы) әсерлерге жауабы



# Психикалық құбылыс түрлері

Психикалық құбылыстар

Психикалық  
процестер

Психикалық  
жағдай

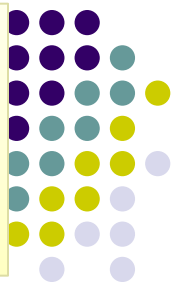
Тұлғаның  
психикалық  
қасиеттері

# Психикалық процестер



- Адамның ойында, жадысында, сезімінде қабылдауында, тілінде – /сөзі/ көрініс беретін процестер
- *сезім – сыртқы және ішкі қозғағыштар*
- *қабылдау – заттылық, тұтастық, жалпыламалық, саналылық*
- *ойлау – жаңа білімнің қалыптасуы, міндет қою, жанама түрдегі таным*

# Экономикалық мінез-құлықтың психологиялық факторлары



- **КОГНИТИВТІ** – танымдық процестермен және оның құрамдас бөлігі болып табылатын зейін, жады, міндет шешу қабілеті, қабылдау т.б. қасиеттерімен байланысты
- **аффектілі**
- **мотивті-ырықты**

# Аффектілі факторлар



- эмоциялар, сезімдер, қайғы-қасірет

**Эмоция** – адамның екінші бір субъектіге немесе объектіге деген сезімі (қуаныш, таңырқау, масаттану, қорқыныш т.б.)

- **модаьдық (знак)**
- **интенсивтілік**

# Мотивациялық-ырықтық факторлар



Ырық – адамның белгілі бір мақсатқа жету үшін әдейі жасайтын қаракеттері. Оның адам санасының реттеушілік жағын көрсетеді.

- ЭКОНОМИКАЛЫҚ нормалар
- ЭКОНОМИКАЛЫҚ мүдде
- ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЛЫҚ

# Мотивация



**Мотивация** – адамның мінез-құлқына негіз болатын және оны түсіндіретін себептердің психологиялық жиынтығы

- **Ішкі себептер**- мотивтер, мақсаттар, тілектер мүдделер
- **Сыртқы** - қалыптасқан жағдайдан туындайтын стимулдар
- **мотив** – белгілі бір қарекет жасауға итермелейтін тұлғаға тән тұрақты қасиет
- **базалық мотив** - **қажеттілік**



# Модель мотивации через потребности



# Абрахам Маслоудың қажеттіліктер иерархиясы теориясы



**Еңбек процесінен тыс қанағаттану**

**қажеттіліктер**

**Еңбек барысында қанағаттану**

**білім,  
дін, хобби,  
тұлғалық  
өсу**

Өз мүмкіндігін ашу қажеттілігі

**Білім алу мүмкіндігі,  
кәсіби өсу, шығармашылық  
қабілеттің артуы**

**Отбасы, достар,  
қоғам қолдауы**

Сыйлауға деген қажеттілік

**Жоғары мәртебе,  
мойындау,  
қосымша міндеттер**

**Отбасы, достар,  
қоғамдық  
топтар**

Әлеуметтік қажеттіліктер

**Топаралық қатынастар,  
әріптестер, бастықтар,  
жалақы  
т.б.**

**Соғыс болмауы,  
табиғи ортаны  
ластамау,  
зорлық болмау**

Қауіпсіздік қажеттілігі

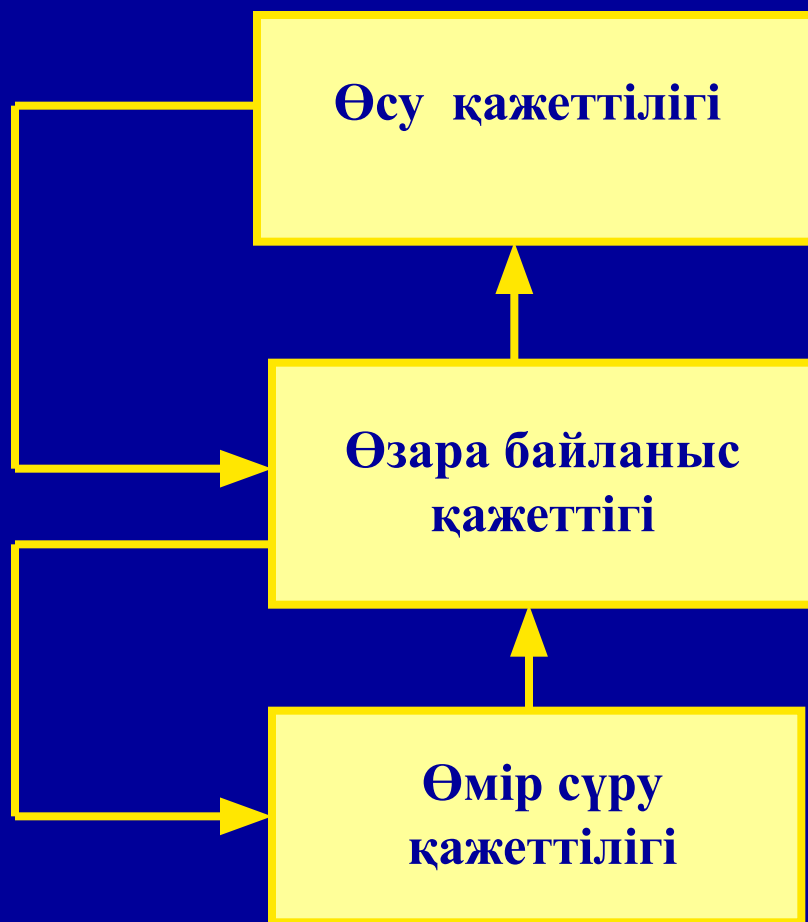
**Еңбек қауіпсіздігі,  
қосымша жеңілдіктер,  
жұмыстың сақталуына  
кепілдік**

**Тамақ, су, т.б.**

Физиологические потребности

**жылу, ауа,**

# Клейтон Альдерфердің теориясы



# Дэвида Макклелландтын

## қалыптасқан қажеттіліктер теориясы

- Білік қажеттілігі
- Табыс, жетістік қажеттілігі
- Қатыстылық қажеттігі Потреб

# Ф. Герцбергтің екі фактор теориясы

<b>Гигиеналық факторлар</b>	<b>Түрткілік факторлар</b>
<b>Фирма мен әкімшілік саясаты</b>	Табыс
<b>Еңбек ету жағдайы</b>	Қызметте өсу
<b>еңбекақы</b>	<b>Еңбек нәтижесін мойындау, қолдау</b>
<b>Тұлғааралық қатынас</b>	<b>Жоғары деңгейдегі жауапкершілік</b>
<b>Жұмыстағы тікелей бақылау деңгейі</b>	<b>Іскерлік және шығармашылық өсу мүмкіндіктері</b>

# Виктор Врумның күту теориясы

Ожидание  
затраты -  
результаты

\*

Ожидание  
результаты  
вознаграж -  
дение

\*

Валентность

=

Мотивация

# Стейси Адамстың әділдік (тендік) теориясы

**Индивид — өз қаракетіне ұйым тарапынан берілетін бағаны әділ немесе әділетсіз деп бағалайтын адам.**

**Салыстыратын адамдар**— индивидтің өз қаракетін салыстыратын жеке адамдар мен топтар.

**Индивид қабылдаған сыйлық**— жеке бір дара қаракеттерінің нәтижесі үшін алған сыйлықтың жалпы сомасы.



# Әділдік теориясы (жалғасы)

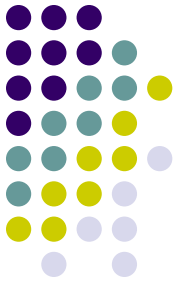
- Бірінші тұрпатты норма – индивид қабылдаған сыйақы индивидтің деген тарасалмағын бейнелейді шығынына
- Екінші тұрпаттағы норма - басқалардың сыйақыға және шығынға деген қатынастарын бейнелейді

**Егер нормалар тең болса,** адам тіпті аз мөлшердегі сыйлыққа разы болады. Себебі ол әділдікті сезеді, теңдік орын алған

**Егер оның нормасы төмен болса,** ол өзін толық марапаттамады деп есептейді

**Егер оның нормасы жоғары болса,** артық марапаттақды деп санайды.

## ЖАЛҒАСЫ



*- әділеттіліктің субъективті базасы неғұрлым жоғары болса, соншалықты еңбектің мотивациясы жоғары болады*

**«Әділетсіздік жағдайы»:**

- Кем төлеу
- артық төлеу